

نهمین همایش ملی بنیاد علمی قانون یار

همایش مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین

بنیاد علمی قانون یار- کمیته حقوق ورزشی استان اصفهان- دانشگاه آزاد اسلامی- دهقان- فرمانداری دهقان
دبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در پایگاه های ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۲۷ بهمن ماه ۱۴۰۴ شماره نمایه: ۴۱۸۰۵۸۲ رده بندی کنگره: ج ۳۳۲۲۴

بررسی ابعاد حقوقی دوپینگ در ورزش زنان با تاکید بر

سلامت جسمانی و روانی ورزشکاران

زهره ضیغمی^۱

کارشناسی ارشد فیزیولوژی ورزشی، دانشگاه سراسری زنجان

سمیه یوسفی

کارشناسی ارشد رفتار حرکتی، دانشگاه سراسری اصفهان

چکیده

دوپینگ به عنوان یکی از چالش های اساسی در ورزش حرفه ای و همگانی، موضوعی پیچیده است که نه تنها سلامت جسمانی و روانی ورزشکاران را تهدید می کند، بلکه عدالت رقابتی، قوانین ورزشی و هنجارهای اجتماعی را نیز مختل می کند. بنابراین، آژانس جهانی مبارزه با دوپینگ (WADA) و بسیاری از نهادهای ملی و بین المللی مقرراتی تدوین کرده اند که نحوه تشخیص، رسیدگی و مجازات تخلفات دوپینگ را تعیین می کند. در ورزش زنان، به دلیل ویژگی های فیزیولوژیک و هورمونی خاص، مصرف مواد نیروزا می تواند پیامدهای شدیدتر و بعضاً غیرقابل جبران به همراه داشته باشد. پژوهش حاضر با رویکردی توصیفی-تحلیلی، به بررسی ابعاد پزشکی، اخلاقی و حقوقی دوپینگ در ورزش زنان می پردازد و نقش نهادهای نظارتی بین المللی را در حمایت از سلامت و کرامت ورزشکاران زن تحلیل می کند. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است و داده ها از طریق مرور منابع علمی، قوانین داخلی و بین المللی و مطالعات موردی گردآوری شده است یافته ها نشان می دهند که دوپینگ نه تنها سلامت ورزشکار را تهدید می کند، بلکه ارزش های عدالت، صداقت و الگوهای مثبت را در جامعه ورزشی تضعیف می کند.

واژگان کلیدی: دوپینگ زنان، WADA، حقوق ورزشی، اخلاق ورزشی، سلامت ورزشکار

مقدمه

گسترش رقابت‌های حرفه‌ای و فشار برای کسب موفقیت، زمینه گرایش برخی ورزشکاران به مصرف مواد نیروزا را فراهم کرده است. در این میان، زنان ورزشکار به دلیل فشارهای مضاعف اجتماعی، اقتصادی و گاه تبعیض‌های ساختاری، ممکن است در معرض خطر بیشتری برای روی آوردن به دوپینگ قرار گیرند. افزون بر این، اثرات فیزیولوژیک برخی مواد مانند استروئیدهای آنابولیک در بدن زنان، شدیدتر از مردان است و می‌تواند تغییرات برگشت‌ناپذیر ایجاد کند.

ورزش از جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار داده و بسیاری از مردم را در مسائل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به شیوه‌های گوناگون درگیر خود ساخته است. شاید به جرات بتوان گفت که آنچه به یک رویداد ورزشی کوچک یا بزرگ زیبایی میبخشد، نمایش ارزش‌های اخلاقی است که استفاده نکردن از داروهای نیروزا (دوپینگ) از آن جمله است (کاویانی فرد، ۱۳۹۸). براساس قانون جهانی ضد دوپینگ، هر نوع ماده یا روشی برای افزایش عملکرد که ویژگی‌هایی نظیر پتانسیل افزایش عملکرد، تهدید سلامتی و تخطی از روح ورزش را دارا باشند، به عنوان نقض قانون ضد دوپینگ شناخته می‌شود. برخی از تحقیقات به بررسی عدم تعهد اخلاقی در دوپینگ پرداخته‌اند. (کاواسانو و همکاران ۲۰۱۶) نشان دادند که عدم تعهد اخلاقی رابطه مثبت معناداری با تمایل به استفاده از مواد نیروزا در بین ورزشکاران دارد.

با توجه به اهمیت و نقش ورزش در حوزه جهانی و حضور ورزشکاران بدون دوپینگ در رویدادهای بین‌المللی، شناسایی عوامل ایجاد این پدیده از اولویت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. هم‌اکنون این معضل در اکثر رشته‌های ورزشی مشکلاتی را برای ورزشکاران، تیم‌ها و فدراسیون‌ها در سطوح مختلف ایجاد کرده است و اخبار و آمار محرومیت‌های سنگین، بلند مدت و محروم شدن برخی از ورزشکاران در رشته‌های مختلف ورزشی حاکی از ارتکاب به دوپینگ می‌باشد. البته به نظر می‌رسد شکاف اصلی در مقابله با پدیده دوپینگ، همچنان در فقدان یک برنامه جامع و یکپارچه برای شناسایی دلایل و نبود راهکارهای مدیریتی و پیشگیری از این پدیده می‌باشد. لذا محقق در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال است:

عوامل گرایش ورزشکاران به ویژه زنان به دوپینگ در ایران کدام‌اند و راهکارهای جلوگیری از این

پدیده چیست؟

در ورزش به عنوان یک پدیده اجتماعی، فرهنگی و جسمانی، بر اساس اصول اخلاقی مانند عدالت، صداقت و احترام به سلامت انسان شکل گرفته است. استفاده از دوپینگ، که هدف آن کسب برتری مصنوعی است، این اصول را زیر سؤال می برد و موجب ایجاد تضاد میان اهداف ورزشی و اخلاقی می شود.

۱- تعریف دوپینگ

تعریف دوپینگ و مفاهیم مربوط به آن که در اسناد تخصصی مربوطه آژانس جهانی مبارزه با دوپینگ و در آیین نامه جهانی مبارزه با دوپینگ (WADA) ارائه شده با تعریف لغوی آن بسیار متفاوت است. فرهنگستان زبان و ادب فارسی واژه زور افزایی را معادل دوپینگ مطرح کرده است. (باقری جعفری، ۱۳۹۶) دوپینگ به طور کلی بر امری اطلاق می شود که ورزشکار برای بالا بردن کارایی خود انجام می دهد. این تعریف بسیار ساده و ابتدایی است و تعریفی که امروزه در آیین نامه ارائه شده است را نمی توان صرفاً دوپینگ نامید؛ زیرا تعریفی بسیار موسع ارائه داده شده است که در ادامه بررسی خواهد شد. مسلم است که نمی توان یک تعریف حقوقی جامع و مانع از دوپینگ ارائه داد؛ لذا تعریف به مصداق از مواد و روش هایی که توسط متخصصان فهرست شده است، راهکار قابل قبول موجود می باشد. (وکیل: ۱۳۹۴، ۷۹)

به صورت دقیق تر: دوپینگ عبارت است از استفاده عمدی یا غیرعمدی ورزشکار از داروها، ترکیبات شیمیایی، هورمون ها یا روش های غیرطبیعی مانند خون سازی مصنوعی، به منظور افزایش عملکرد ورزشی، که توسط قوانین ملی یا بین المللی ممنوع شده است.

ویژگی های کلیدی این تعریف:

- هدف افزایش عملکرد ورزشی: نه صرفاً درمان بیماری.
- ممنوعیت قانونی و اخلاقی: توسط فدراسیون ها و سازمان های ضد دوپینگ.
- شمول روش ها و مواد متنوع: شامل داروها، هورمون ها، محرک ها، و تکنیک های پزشکی غیرمجاز.
- قصد یا بی اطلاعی: حتی استفاده غیرعمدی یا از روی ناآگاهی می تواند مصداق دوپینگ باشد

۲- تهدیدها و خطرات دوپینگ بر سلامتی

مطالعات و گزارش‌های علمی نشان می‌دهند که استفاده از داروها و ترکیبات تقویت‌کننده عملکرد می‌تواند سلامت جسمانی را به‌طور جدی تهدید کند. در ورزش زنان، به دلیل ویژگی‌های فیزیولوژیک و هورمونی خاص، مصرف مواد نیروزا می‌تواند پیامدهای شدیدتر و بعضاً غیرقابل جبران به همراه داشته باشد. از عوارض جسمی شناخته‌شده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- عوارض قلبی و عروقی: احتباس آب و نمک در بدن، افزایش حجم خون، ازدیاد فشار خون، افزایش چربی‌های خون، بی‌نظمی ریتم قلبی، تغییر ابعاد قلب، سکته قلبی و سکته مغزی.
- عوارض کبدی: اختلال کبدی، اختلال در عملکرد کبد، افزایش آنزیم‌های کبدی، یرقان و سرطان کبد.
- عوارض جانبی خاص مردان: کاهش تعداد اسپرم‌ها، تحلیل رفتن بیضه‌ها، عقیم شدن، بزرگ شدن سینه‌ها، احساس دفع فوری و مکرر ادرار، کاهش توانایی جنسی.
- عوارض جانبی خاص زنان: مصرف استروئیدهای آنابولیک می‌تواند موجب اختلال در چرخه قاعدگی، ناباروری، کاهش حجم پستان و تغییرات دائمی در صدا شود. برخی از این تغییرات، به‌ویژه کلفت شدن صدا و رشد موهای زائد، برگشت‌ناپذیر هستند. تاسی، سرکوب شیردهی، پوست چرب و آکنه از دیگر عوارض دوپینگ بر زنان است.
- عوارض جانبی در پسران نابالغ: سفت شدن زودرس غضروف‌های رشد و توقف رشد قدی، رشد غیر طبیعی مو، تیرگی پوست.
- عوارض روانی: افسردگی، هیجان بیش از حد، پرخاشگری، بی‌ثباتی عاطفی، حالت تهاجمی و خشونت، بی‌خوابی، اضطراب، اختلالات شخصیت و وابستگی روانی به دارو. دوپینگ می‌تواند باعث نوسانات خلقی و افسردگی شود و در زنان ورزشکار، این پیامدها گاه با فشارهای روانی ناشی از رقابت حرفه‌ای تشدید می‌شود (پایگاه اطلاع‌رسانی ورزشی ایران وابسته به فدراسیون پزشکی، ۱۳۹۱).

۳- پیشینه تاریخی دوپینگ

۳-۱ دوران باستان

شواهد تاریخی حاکی از آن است که استفاده از مواد افزایش دهنده عملکرد ورزشی، سابقه‌ای هزاران ساله دارد. در بازی‌های المپیک باستانی یونان، ورزشکاران از نوشیدنی‌های گیاهی و ترکیبات مختلفی برای افزایش قدرت و استقامت استفاده می‌کردند. این ترکیبات شامل عصاره گیاهان محرک، الکل و مواد گیاهی بودند. در متون پزشکی باستان، استفاده از خوراکی‌های خاص برای بهبود عملکرد بدنی ذکر شده است که نشان می‌دهد این پدیده از دیرباز مورد توجه بوده است.

۳-۲ قرون وسطی و اوایل دوران جدید

در طول قرون وسطی، مبارزان و ورزشکاران در فرهنگ‌های مختلف از گیاهان محرک و داروهای سنتی برای تقویت توان خود استفاده می‌کردند. با این حال، این موارد بیشتر کاربردی و تجربی بود و هنوز قوانین و مقررات رسمی در ورزش برای کنترل آن‌ها وجود نداشت.

۳-۳ قرن نوزدهم و بیستم

با پیشرفت علوم شیمی و داروسازی در قرن نوزدهم، مواد شیمیایی نظیر کافئین و آمفتامین‌ها وارد عرصه ورزش شدند. نخستین گزارش‌های رسمی از استفاده از مواد نیروزا در مسابقات حرفه‌ای به این دوره بازمی‌گردد. در اوایل قرن بیستم، ورزشکاران به دنبال افزایش استقامت و قدرت عضلانی از ترکیبات شیمیایی مختلف بهره می‌بردند. در المپیک ۱۹۰۴، نمونه‌هایی از استفاده از براندی و استریکنین توسط برخی ورزشکاران ثبت شده است که نشان دهنده شروع توجه عمومی به این پدیده بود.

۳-۴ دهه‌های میانی و پایانی قرن بیستم

در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، با ظهور استروئیدهای آنابولیک و هورمون‌های رشد، دوپینگ به صورت نظام‌مندتری در ورزش حرفه‌ای به کار گرفته شد. افزایش موارد منفی شدن تست‌ها و اثرات خطرناک مواد نیروزا، باعث شد فدراسیون‌های ورزشی جهانی از جمله کمیته بین‌المللی المپیک، برای اولین بار کنترل‌های رسمی دوپینگ را اعمال کنند. در سال ۱۹۹۹، سازمان جهانی ضد دوپینگ (WADA) تأسیس شد که نقش مهمی در استانداردسازی قوانین و کنترل مواد ممنوعه در ورزش ایفا می‌کند.

۴- عوامل گرایش به دوپینگ

ارزان بودن مواد ممنوعه و بالا بودن قیمت مکمل‌های استاندارد، از عوامل مالی گرایش به دوپینگ است. علاوه بر آن، محدودیت و گران بودن کیت‌های تست دوپینگ، بالا بودن هزینه‌های راه‌اندازی آزمایشگاه، سود بالای تجارت مکمل، کسب منافع مالی و شرایط بد اقتصادی جامعه به عنوان سایر عوامل مالی گرایش به دوپینگ شناسایی شدند.

قانون از دیگر عوامل گرایش به دوپینگ است، زیرا دوپینگ به صورت جرم عمومی اعلام نشده است. ورود مکمل توسط مسافران از خارج از کشور آسان است و موانع قانونی محکمی برای جلوگیری از ورود مکمل قاچاق وجود ندارد. در حقوق ورزشی، دوپینگ تخلف است و ورزشکار مکلف است از ورود ماده ممنوعه به بدن خود جلوگیری کند. همچنین، در حقوق ورزش با متخلف دوپینگ طبق رویه مسئولیت مطلق رفتار میشود (زاهدی و همکاران). لذا قوانین و مقررات مربوط به دوپینگ و مجازات‌های آن باید به ورزشکاران آموزش و یادآوری شود. مشکلات مدیریتی کشور نیز به پدیده دوپینگ دامن می‌زند. تحریم‌های وضع شده از سوی سایر کشورها، عدم ثبات مدیریت، چشم پوشی کردن از خطای افراد به جهت زود نتیجه گرفتن، انتظار نابجا از مربیان و ورزشکاران، عدم وجود ایمان راسخ به مبارزه با دوپینگ در بین مدیران، شناخت ناکافی مدیران از شرایط رشته ورزشی و نتیجه گرایی از مشکلات مدیریتی موجود در کشور می‌باشد. ضروری است که مدیران با همسو کردن تمامی اهداف و منابع موجود در اختیار از طریق برنامه ریزی و به کارگیری تکنیک‌های مدیریتی، در جهت مطلوب و رسیدن به موفقیت حرکت کنند. فقدان به کار گیری برنامه ریزی و سایر اصول مدیریتی موجب به هدر رفتن اهداف و منابع و عاملی جهت گرایش به دوپینگ می‌شود. یک عامل دیگر گرایش به دوپینگ، مربیان هستند. فشار مربیان برای نتیجه‌گیری و راه‌یابی به تیم ملی، نگرانی از آینده شغلی خود، پایین بودن سطح علمی مربیان، انتظار نابجا از ورزشکاران و اثبات عملکرد خود دلایلی هستند که موجب گرایش ورزشکاران به دوپینگ می‌شوند. بر اساس این یافته‌ها، مربیان باید در مورد خواسته‌ها و انتظارات خود از ورزشکاران دقت لازم را داشته باشند و نشان دهند که در این زمینه از دانش و تسلط کافی برخوردارند و ورزشکاران می‌توانند در این زمینه به مربیان خود اعتماد کنند. مربیان با طرز رفتار مناسب، انتظارات و خواسته‌های معقول و منطقی می‌توانند مانع از گرایش ورزشکاران به دوپینگ شوند. نتایج پژوهش‌ها نشان داد که نگرانی از آینده شغلی، یکی از دلایل گرایش به دوپینگ می‌باشد. در مدل‌های مفهومی بازنشستگی ورزشی، به

صراحت به نقش عامل برنامه ریزی قبلی برای دوران بازنشتگی به عنوان یکی از منابع اثر گذار بر کیفیت سازگاری با زندگی حین ورزش و پس از ورزش تاکید شده است. این برنامه‌ها شامل کمک‌های مالی و ایجاد فرصت‌های شغلی و آموزش برای پذیرش آن است (مهرابی و همکاران، ۱۳۹۴). لذا توصیه می‌گردد که به ورزشکاران تضمین آینده شغلی متناسب با شان و مقام اجتماعی آن‌ها داده شود تا یکی دیگر از علل گرایش به دوپینگ مسدود گردد.

دلایل عملکردی شامل ترمیم آسیب دیدگی، افزایش رکورد و عملکرد و افزایش یا کاهش وزن نیز میتواند موجب گرایش ورزشکاران به دوپینگ شوند، (لازوراس و همکاران ۲۰۱۷). فقدان دانش و آگاهی ورزشکاران از خطرات و مشکلات دوپینگ، یکی دیگر از عوامل سوق دهنده آنان به استفاده از مواد نیروزا و دوپینگ می‌باشد.

۵- روش‌های پیشگیری و مقابله

۵-۱ کنترل‌های آزمایشگاهی

آزمایش‌های دوره‌ای و رندوم برای شناسایی مواد ممنوعه، یکی از مهم‌ترین ابزارهای مقابله با دوپینگ است.

۵-۲ آموزش و آگاهی‌بخشی

آموزش به ورزشکاران، مربیان و عوامل ورزشی درباره خطرات پزشکی و پیامدهای قانونی دوپینگ از اهمیت بالایی برخوردار است.

۵-۳ سیاست‌های مکمل

سیاست‌های حمایتی، ارائه برنامه‌های تغذیه‌ای صحیح و روانشناختی به ورزشکاران می‌تواند از تمایل آن‌ها به دوپینگ بکاهد.

نتیجه گیری

دوپینگ در ورزش زنان صرفاً یک تخلف ورزشی نیست، بلکه مسئله‌ای چندبعدی است که سلامت جسمی و روانی، کرامت انسانی و عدالت رقابتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ویژگی‌های فیزیولوژیک زنان سبب می‌شود پیامدهای مصرف مواد نیروزا در آنان شدیدتر و گاه غیرقابل جبران باشد. از این‌رو، تقویت آموزش‌های پیشگیرانه، حمایت حقوقی مؤثر و ترویج فرهنگ

نهمین همایش بنیاد علم و قانون یار

(اصفهان - دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماغان) ۲۷ بهمن ۱۴۰۴

اخلاق ورزشی، ضرورتی انکارناپذیر در نظام ورزش حرفه‌ای است. امروزه ورزش به‌عنوان ابزاری مفید و کارآمد در فراهم آوردن سرگرمی، شکوفایی توانمندی‌های جسمی، بهبود کارایی ذهنی، تضمین سلامت جسم و روان، پیشگیری یا درمان انواع بیماری‌ها و درنهایت وسیله‌ای برای دیده شدن و شهرت می‌شود و همین مورد می‌تواند محرکی برای استفاده از مواد ممنوعه انرژی‌زا تحت عنوان دوپینگ شود. دوپینگ در دنیای امروزی واقعیتی تلخ و متأسفانه روزافزون است. در این زمینه، جامعه بین‌المللی سعی در کنترل استفاده از دوپینگ دارد که آسیب‌ها و خساراتی بس جدی به جسم ورزشکاران وارد میکند.

تشکر و قدردانی

از تمامی اساتید و متخصصان حوزه حقوق و اخلاق ورزشی که با ارائه دیدگاه‌های علمی خود در تبیین ابعاد حقوقی و اخلاقی پدیده دوپینگ نقش مؤثر داشتند، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود. همچنین از پژوهشگران و نهادهای مرتبط که امکان دسترسی به اسناد و مقررات بین‌المللی را فراهم کردند، قدردانی به عمل می‌آید.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

۱. رحیمی، م. (۱۳۹۸). اخلاق ورزشی و دوپینگ. تهران: انتشارات ورزش.
۲. هاشمی، س. (۱۳۹۷). پیامدهای روانی و اجتماعی دوپینگ. مجله علوم ورزشی ایران، ۳۴ (۳)، ۱۱۰-۱۲۵.
۳. باقری جعفری، سیدپوریا (۱۳۹۶). سیاست جنایی ایران در مقابله با دوپینگ با توجه به کنوانسیون بین‌المللی دوپینگ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه عالمه طباطبایی
۴. صارمی، سپهر. مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال زورافزایی (دوپینگ) سازمان یافته مطالعه موردی روسیه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه تهران، ۱۳۹۹.

ب) منابع لاتین

۱. Lakhel, Faouzia. Legal Framework of Sports. Legal Research & Analysis, ۲۰۲۵.
۲. Zenkov, D.Y. Legal basis and process for sanctioning athletes for anti-doping rule violations. International Research Journal, ۲۰۲۴.
۳. Doping Sanctions in Sport: Knowledge of Legal Consequences. MDPI, ۲۰۲۱.
۴. The Role of Legal in Combating Doping — Al-Rafidain Journal for Sport Sciences.
۵. Holt RI, Erotokritou-Mulligan I, Sönksen PH. The history of doping and growth hormone abuse in sport. Growth Horm IGF Res.
۶. World Anti-Doping Agency (WADA). Prohibited List.

نهمین همایش بنیاد علم و قانون یار

(اصفهان - دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان) ۲۷ بهمن ۱۴۰۴

نهمین همایش علمی مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین

دیراجرای همایش: مجرمضامیر
۰۹۱۲۰۳۶۱۸۰۸

محورهای پذیرش مقاله:

۱. موضوعات مرتبط با قوانین و حقوق ورزشی
۲. مطالعات فقهی و اسلامی در راستای علوم ورزشی
۳. جدیدترین یافته های علمی در زمینه های مختلف ورزشی
۴. اصول حاکم بر مقررات، احکام و قوانین ورزشی در نظام حقوقی

ارسال فایل ورد مقاله (به همراه شماره تماس) به ایمیل Ghanonyar@yahoo.com

یا ارسال از طریق ایتا، واتس آپ به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

دبیرخانه مرکزی همایش ۵۲۶ و ۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹ واحد صدور گواهی نامه ۸۴ و ۲۱۴۴۴۴۱۷۶۴

سایت اطلاع رسانی همایش های موسسه قانون یار www.Ghanonyar.ir

نهمین همایش بنیاد علم و قانون یار (همایش مطالعات پژوهشی حقوق ورزشی در عصر نوین) استان اصفهان - دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان ۲۷ بهمن ماه ۱۴۰۴